Ilhan Berk'le bir konuşma

İlhan Berk, son Paris yolculuğundan, epey oluyor, değişik ve yeni fikirlerle döndü. Öteden beri ismi ve eserleri edebiyat çevrelerinde hızlı tartışmalara konu olan şairle Tektaş Ağaoğlu'nun Ankara'da yaptığı bir konuşmayı sunuyoruz.

T. A. «— Duyduğuma göre, geçende tanınmış bir şairimizle konuşurken, «Ne senin, ne de kendimin, ne de çağdaşlarının şiirlerini okuyabiliyorum.» demişsiniz. Niye okuyamıyorsunuz? Bugünkü Türk şiirinde arayıp bulamadığınız birşey mi var?.

İ. BERK — Okuyamıyorum, çünkü yazdıklarıma, yazılanlara bakıyorum da ülkemle, insanlarımla bir bağ kuramıyorum. Türkiye'nin dışında bir şiir olarak görüyorum bu yazılanları. Bunun için de yabancı bir şeye bakar gibi bakıyorum bunlara. Büyük çoğunluğun, aydınların, okumak yazmak bilenlerin şiire karşı isteksizliği, şiire bakmayışı da, aslında, bu yarattığımız yabancılığın bir sonucundan başka bir şey değildir. Bir yüzyıl var ki, şiirimizi yenilemek istemişiz. Buna yabancılaşmanın bir tarihi gözüyle de bakabiliriz. Böyle diyorum, çünkü Tanzimattan bu yana şiirimizde üç ozanı bir yana bırakırsak (Yahya Kemal, Ahmet Hâşim, Nazım Hikmet), Türk şiirinin hâlâ Batı etkisinden kurtulamadığını görürüz. Tanzimat, Servetifünun, Fecriâti, Cumhuriyet şiirinin kendine özgü bir yapısı, sesi yoktur. Batı şiiri amaç edinilerek yapılan biçim uygulamaları, Türk şiirinin yapısını kurmaya yaramamıştır. Her ulusun kendine özgü bir yaratma biçimi demek olan bu yapı kurulamadığı için de, bir Türk şiiri var demek zor, hattâ imkânsızdır. Öte yandan, Türk şiirinin yapısında görülen bu dağınıklık, kendisinin olmayış, sesinde daha da belirgindir. Tanzimattan bu yana, yazılan şiirin sesini yabancı bir ses diye kolaylıkla tanımlıyabiliriz. Daha geniş anlamda buna çeviri ses diyebiliriz. Böyle diyorum, çünkü Türk şiirinin bu sesini eski şiirimizin sesiyle bağlıyamayız. Ne Tanzimat ozanlarının, ne Servetifünun ozanlarının, ne de Cumhuriyet ozanlarının sesi, ne Yunus'un, ne Mevlid'in, ne de Divan ozanlarının sesiyle bağdaşır.

Yine geldi aşk elçisi, yine doldu
meydanımız
(Yunus Emre)

Geldi bir ak kuş kanâdıyle revan
(Mevlid)

Dil sevdi yine cân ile cânân olacâğı
(Necati)

Beni candan usandırdı cefâdan yâr
usanmaz mı
(Fuzuli)

Ağlarım aklıma geldikçe
gülüştüklerimiz
(?)

Eski ozanlarımızın bu sesi, Tanzimattan sonra yiter.

Bu hiçlerden olsun geleydi gınâ
(Abdülhak Hâmit)

Bu yol, bu sine-i vahşette gizlenen
reh-i nûr
(Fikret)

Tellerin lâhn-i inkisâriyle
Hangi metrûke böyle eğleniyor
(Cenap Şehabettin)

Titrek bir damladır aksi sevincin
Yüzünün sararmış yapraklarında
(Ahmet Muhip)

Açınca baharın dişi gülleri
Bir başka seher eser bahçelerde
(Cahit Sıtkı)

Bu çeviri, ses günümüzde doruğa çıkar.

Havanın destanı var başucumda
Söyler kahramanlığı, haşre kadar
(Fazıl Hüsnü)

Düdük çaldı balıklar geçe geçe
(Oktay Rıfat)

Çarşılarda bir şey
Biz pek aramazdık çocuklar
olmasaydı
(Behçet Necatigil)

İnsanların adaletini, yani öcü
aramaya başvurdu
(Turgut Uyar)

Ve kendine bilinmeyenler yaratan
Yakubum, be, iyi ya
(Edip Cansever)

Bir aşkı gitmek var, şimdi sen osun
(İlhan Berk)

Toplumla şiir arasındaki yabancılaşmanın sebebi

T. A. — Son yüzyılın Türk şiirinde gördüğünüz yabancı yapı ve ses, yalnız Avrupa karşısında duyulan hayranlığın doğurduğu bir hevesten mi ileri geliyor, yoksa ülkenin ve toplumun yapısıyla uzaktan, ya da yakından ilgili mi?

İ. BERK — Ben de, birçokları gibi, bunu yalnız edebiyatla ilgili bir durum saymıştım. Bugün de bunu böyle sayanlar var. Tanzimatla başlayan siyasal, ekonomik, toplumsal yapı değişikliği yetersiz kaldı. Bu yetersizliğin edebiyat üzerinde etki yapmadığı söylenemez. Bu, edebiyatı doğrudan doğruya toplum dışı düşünmeye götürür ki, o da edebiyatı anlamamak demektir. Tanzimattan bu yana süregelen bağımlı ekonomi, siyaset, toplum düzeni, edebiyatı ister istemez aynı çizgi üstüne getirip bırakmaktadır. Yani, nasıl toplumla şiirin bir yabancılaşması meydana geliyorsa, toplumsal yapının bozukluğu da toplumda yönetilenlerle bir yabancılaşma kuruyor. Bir başka deyişle, toplumla şiir arasındaki yabancılaşma toplumdaki bu bozukluğun yansımasıdır. Benim şiir olayını böyle bir yere getirip yaslamamı doğru bulmayanlar var. Hattâ bunu, benim kendi tutumsuzluğuma karşı çıkardığımı söylüyorlar. Bu yukarıda sözünü ettiğim çatışmayı görmemek, edebiyatı ayırmak, onu boşlukta düşünmek demektir.

ILHAN BERK
«Batı etkisinden kurtulmuş üç ozanımız var: Yahya Kemal, Ahmet Hâşim ve Nâzım Hikmet.»

T.A. — Toplumsal yapının bozukluğundan ne anlıyorsunuz? Türk şiirinde gördüğünüzü söylediğiniz köksüzlük ve yabancılık, bir yerde, Tanzimattan bu yana halk çoğunluğuna karşı bir çıkışın belirtisidir der misiniz?

İ. BERK — Kısacası, yanlış yönetim yanlış edebiyatı doğrulamıştır. Yönetimin halka karşı oluşu edebiyatı da aynı yere sürüklemiştir. Yabancılaşma bu çatışmanın bir aracıdır. Türkiyenin yanlış sanatçılar koyması bundan başka birşey değildir. Tanzimattan bu yanaki siyasette halkla yönetici arasındaki çizgide yalnız Atatürk'ün koyduğu çizi halkın yanında olmuştur, ondan sonra ise bu izlenmemiştir.

T.A. — Türk Dili dergisinin Şubat sayısında Suut Kemal Yetkin bazı dergilerde yayınladığınız, tutumunuzla ilgili yazılarınıza karşı çıktı. Edebiyatta taklidin belli bir siyasetle elele yürüdüğünü kabul etmiyor. Masal diyor sizin edebiyatın toplumla olan ilişkileri üzerine söylediklerinize.

İ. BERK — Suut Kemal bey böyle düşünmekte haklıdır. Ben onu bu bozuk tutumun, çatışmanın ender örneklerinden biri olarak görürüm. Yani halka karşı siyasetin savunucusu. Bunun için de onunla bu konuda anlaşabileceğimizi aklımdan geçirmem. Halka karşı bir siyasete kapılanlar daima edebiyatla siyaset arasında bir ilişki olmadığı görüşünü savunmuşlardır. Öte yandan Melih Cevdet, Memet Fuat ve başkaları benim bu tutumumu kendi şiirimi Batıya beğendirmek için bir yöntem olarak gördüler. Sorunu bütün bütün ters anlamadır bu.

T. A. — Siz, bildiğim kadarı, bu görüşe yeni geldiniz. Neler getirdi sizi buraya?

İ. BERK — Bugün ülkenin büyük çoğunluğunun vardığı gerçekler.

«Kendi şiirimizin çizgisinden gitmekle»

T.A. — Sözünü ettiğiniz yabancı yapıyı, sesi nasıl atar Türk şiiri? Gönlü-

nüzce şiire şairlerimizi götürecek yolu görebiliyor musunuz? Ya da şiirle toplum, toplum yapısı, siyaset arasındaki ilişki sizce olumlu yönde nasıl kurulabilir?

I. BERK — Kendi şiirimizin çizgisinden gitmekle. Yabancılaşma şiirin yapısının bir ulusun tarihini, düşüncesini yansıttığını, bunun için de kendine özgü bir niteliği olduğunu, özelliğinin, ulusallığının, kişiliğinin buradan geldiğini, bunun da yüzyılları içine alan bir sorun olduğunu unutmamızdan, kaale almamamızdan doğuyor. Öte yandan bu yapının bir yaratma işi olarak düşünülmesi gerektiğini hiç ama hiç düşünmememizden ileri geliyor. Batı şiirinin yapısına özenmekle, o şiirin ilkelerini, dünya görüşünü benimsemekle, Batıyı benimsemekle Batı şiiri yazılabileceğini sandık. Oysa Batı şiiri böyle bir niteliği, Fransız, Alman, İngiliz, Rus şiiri gibi kendine özgü niteliği ancak kendi gerçeklerinin, kendi şiirlerinin, ilkelerinin, yapılarının sonucu edinmiştir. Böyle bir yapıyı kendi şiirlerinin tarihinden çıkarmışlardır. Kendi şiirlerine bakarak, onu durmadan yorumlayarak, geliştirerek yapmışlardır. Bir bakıma, bizim onlardan öğreneceğimiz, kendi şiirimize bakma, onu yorumlama, kurma iken, biz onu taklit etme yoluna saptık. Bunu etkilenme yoluyla da yorumlamıya kalktık. Türk şiirinde var olan nitelikleri, özellikleri Batı şiirinde arama yoluna ise hiç gitmedik. Batı şiirinin yapısına bir yaratma gözüyle bakmadığımız için o şiiri kendi şiirimize uygulayabileceğimizi sandık. Bugün bu daha da önemli bir yere gelip dayanmıştır. Etkisinde olduğumuz bir şiire, giderek, kendi şiirimiz gibi bakmaya başladık. Şiirimizde ses sorunu da böyle olmuştur. Kendi şiirimizin yapısını nasıl bir yana attıksa, Türk şiirinin sesini de bir yana attık. Türk şiirinden gelen sesi dinlemedik. Bu demektir ki Türk insanından gelen sesi dinlemedik. Yabancı bir sesi sonunda kendi şiirimizin sesi diye ileri sürdük. Bunun için bugünkü şiirimizi başka hiçbir dilde, hiçbir yere koyamıyoruz. Kişiliksiz, ne idüğü belirsiz, kırma bir şiir çıkıyor ortayere. Bence Türk şiirinin öbür ulusların yanında kendine özgü bir yer edinmesi ancak kendi çizgisinden gitmekle olacaktır.

Böyle konuşmak, öte yandan, gelenekçilik yapmak demek değildir. Şiirin alanını, yerini, çıkış yerini anlayıp belirtmektir, hepsi o kadar. Böyle diyorum, çünkü bütün ulusların şiir tarihi böyle bir yoldan gidildiğini gösteriyor.

Niçin Yahya Kemal, Haşim ve Nâzım?

T.A. — Yahya Kemal, Ahmet Hâşim ve Nazım Hikmet'i niçin diğer şairlerimizden ayrı tutuyorsunuz?

İ. BERK — **Üç Örnek Ozan** adlı bir yazımda Yahya Kemal, Ahmet Hâşim ve Nazım Hikmet'ten söz ederken, bu üç ozanın Batı'nın etkisinden kurtuluşlarını, «kendi şiir çizgimizden gitmekle» sağladıklarını anlatmıştım. Üçü de Batı'yı görmüş, orada yaşamış, bunun için de kendi şiirlerinin, Türk şiirinin yani, Batıya rağmen bir Batı şiiri olması gerektiğini anlamışlardı. Bunun için üçünün şiirindeki ses, yapı, Hamit'in, Fikret'in, Cumhuriyet ozanlarının çeviri ses ve yapısına karşı koyar. Gerek Yahya Kemal, gerekse Ahmet Hâşim bizim eski ozanlarımızın sesini uzatırlar. Esinlendikleri alan eski, ölmüş ozanlarımızın alanıdır. Üstelik Ahmet Hâşim ve Yahya Kemal, özellikle birincisi, Batı ozanlarını bilirlerdi ama buna rağmen Batı etkisini kolaylıkla altetmesini bilmişlerdir. Çeviri sesi hiç mi hiç sürdürmemişlerdir. Nazım Hikmet'in durumu onların yanında apayrıdır. Dilini halkın diline yaslıyarak sesini eski şiirimizden almıştır. Şiirinin yapısı ise çağının bir çeşit yapısıdır. Ama halk şiirinin yapısından yararlanarak bu yapıyı kurmuştur. Divan ve Tanzimat şiirine karşı çıkar ama bu daha çok yapıyla ilgilidir, yeni bir düşüncenin yapısını koyar. Kısaca, bu üç ozan Tanzimattan bu yanaki bütün kurumlarıyla Batı siyasetine karşı koymasını bilmişlerdir. Yahya Kemal Tanzimat'ı hiç görmemezlikten gelmiştir sanki, bunu da tarih bilinciyle yapmıştır. Ahmet Hâşim Yahya Kemal'in çizgisini alarak günümüze getirmiştir. Nazım ise bu halka dayanarak yeni bir çizgi, gelenek kurmuştur. Üçü de sanki Batı'ya «hayır!» demişlerdir. Özellikle Nazım bizim geçirdiğimiz yabancılığı, kopukluğu, atılmışlığı duymamış, büyük çoğunlukla şiirinin arasını açmamıştır. Türk düşüncesi içinde Yahya Kemal için de aynı şeyi söyleyebiliriz. Halka rağmen halkın yanındadır diyebiliriz yerine.

Tektaş AGAOGLU